

І.А. Сенча

ВИЯВЛЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Сучасні педагоги-науковці приділяють значну увагу організації дослідницької підготовки майбутніх спеціалістів у навчально-виховному процесі ВНЗ. Проблеми організації дослідницької діяльності студентів, її форми і функції вивчали О.М.Алексюк, В.І.Андреев, О.І.Анісімова, Т.В.Габай, І.А.Зязюн, І.В.Каташинська, О.С.Обухов, О.П.Павленко, Р.Ф.Пасічник, Л.В. Потапчук, М.І. Фалько, Г.С.Цехмістрова, С.О. Шапоринський та ін.; дидактичні засади дослідницької діяльності – С.Ю.Білоус, О.І.Бугайлов, В.К. Буряк, А.Г.Іодко, А.Ю. Карлашук, О.О. Лаврентьєва, Н.В.Макарова, В.Г.Розумовський, В.В. Успенський та ін.; дослідницьку технологію навчання – С.П. Бондар, А.З. Кіктенко, О.П.Павленко, О.М. Пехота, А.С.Філіпенко та ін. Роль і місце різноманітних видів пошуково-творчої і дослідницької діяльності в системі фахової підготовки спеціалістів розглядали у своїх працях О.О.Абдулліна, В.І. Загвязинський, В.Г.Кузь, Н.В. Кузьміна, О.Г. Мороз, Г.О. Нагорна, В.О. Сластьонін, Р.І. Хмелюк та ін. Водночас, проблема формування дослідницької культури студентів як результату їхньої дослідницької підготовки у ВНЗ залишається досить актуальною.

Дослідницька культура сучасного спеціаліста, на наш погляд, – це цілісне динамічне утворення, що формується у процесі дослідницької підготовки та є її результатом, відображає стан особистісного розвитку спеціаліста як суб'єкта дослідницької діяльності, проявляється як дослідницька поведінка у здійсненні будь-якої, зокрема професійної діяльності. Дослідницька культура існує у двох формах: як ідеальний об'єкт, що є сукупністю цілей, способів і норм дослідницької діяльності та особистісних якостей її суб'єкта, прийнятих суспільством як еталон; а також як особистісне утворення – відбиток у свідомості особистості цього еталону.

Формування дослідницької культури майбутніх спеціалістів передбачало діагностику стану її сформованості у студентів, що потребувало визначення відповідних критеріїв, показників і рівнів розвитку цього особистісного утворення.

На основі аналізу наукових праць ми дійшли висновку, що одним з критеріїв сформованості дослідницької культури студентів є їхня *дослідницька свідомість*, а відповідними до цього критерію показниками – дослідницькі знання студентів, усвідомлення ними суспільної цінності результату дослідницької діяльності, емоційне відношення до дослідницької діяльності та усвідомлення ними відповідальності за успішність цієї діяльності і якість її результату.

Другим критерієм сформованості дослідницької культури студентів ми вважали *мотивацію їхньої*

дослідницької діяльності, а відповідними йому показниками – групи мотивів, що спонукають особистість до дослідницької діяльності: задоволення від процесу цієї діяльності; прагнення отримати її позитивний результат або винагороду за неї; запобігання санкцій (покарання), що погрожують у випадку ухилення від цієї діяльності або неякісного її виконання.

Третім критерієм сформованості дослідницької культури студентів ми обрали їхню *дослідницьку поведінку*, а відповідними показниками такі її характеристики, як: активність, усталеність та ініціативність.

Для визначення рівнів сформованості дослідницької культури студентів відповідно до вказаних критеріїв ми використовували поняття „грамотність”, „освіченість” і „ментальність”.

Дослідницька грамотність – це комплекс дослідницьких знань, вмінь і особистісних якостей студентів, що дозволяють їм здійснювати дослідницьку діяльність.

Дослідницька освіченість – це комплекс дослідницьких знань, умінь, особистісних якостей і переконань студентів, що дозволяють їм усвідомлено і впевнено здійснювати дослідницьку діяльність, самостійно добирати її способи в стандартних, звичайних умовах.

Дослідницька ментальність – це комплекс дослідницьких знань, умінь, особистісних якостей і переконань студентів, що дозволяють їм усвідомлено здійснювати дослідницьку діяльність, задають характерні для неї ідеали, інтереси та інші соціальні установки, дозволяють самостійно і впевнено добирати її цілі і способи, й тим самим визначають їх поведінку та індивідуальний стиль життєдіяльності.

Діагностика сформованості дослідницької культури студентів як результату їхньої дослідницької підготовки у ВНЗ проводилася на базі факультету підготовки цивільних фахівців Одеського інституту Сухопутних військ. У дослідженні брали участь студенти, що проходять підготовку за напрямом 0502 «Менеджмент» зі спеціальності 6.050200 «Менеджмент організацій»: I експериментальний потік – студенти груп СМ-11 (27 осіб) та СМ-12 (26 осіб); II потік – студенти груп СМ-21 (23 особи) та СМ-22 (28 осіб); загалом – 104 особи.

Діагування проводилося за кожним із вказаних критеріїв сформованості дослідницької культури окремо з використанням загальноприйнятих і спеціально розроблених діагностичних засобів. Результати експерименту щодо визначення рівня розвитку дослідницької культури студентів подані в таблиці.

Таблиця

Результати експерименту
щодо визначення рівня розвитку дослідницької культури студентів (у %)

Критерії, групи	I потік					
	СМ-11			СМ-12		
Рівні	1-ий	2-ий	3-ий	1-ий	2-ий	3-ий
Дослідницька ментальність	11,1	3,7	7,4	7,7	3,8	3,8
Дослідницька освіченість	29,6	22,2	25,9	26,9	19,2	23,1
Дослідницька грамотність	59,3	74,1	66,7	65,4	77,0	73,1
Критерії, групи	II потік					
	СМ-21			СМ-22		
Рівні	1-ий	2-ий	3-ий	1-ий	2-ий	3-ий

Дослідницька ментальність	13,0	4,3	4,3	14,3	3,6	7,1
Дослідницька освіченість	30,4	21,7	26,1	25,0	17,8	21,4
Дослідницька грамотність	56,6	74,0	69,6	60,7	78,6	71,5

З таблиці 1 видно, що у студентів обох потоків зафіксований досить низький рівень розвитку дослідницької культури.

Так, за першим критерієм (дослідницька свідомість), кількість студентів, в яких зафіксовано розвиток дослідницької культури на рівні дослідницької грамотності, коливається від 56,6% до 65,4%. Кількість студентів, дослідницька культура яких розвинена на рівні дослідницької освіченості, знаходиться в межах від 25% до 30,4%. Розвиток дослідницької культури на рівні дослідницької ментальності продемонстрували від 7,7% до 14,3% студентів.

Якщо оцінювати рівень розвитку дослідницької культури за другим критерієм (мотивація дослідницької діяльності), то від 74,0% до 78,6% студентів експериментальних груп мають рівень дослідницької грамотності; від 17,8% до 22,2% - рівень дослідницької освіченості; і лише від 3,6% до 4,3% - рівень дослідницької ментальності.

За третім критерієм (дослідницька поведінка) результати оцінювання дослідницької культури студентів виявилися кращими за попередні, але нижчими, ніж за першим критерієм. На рівні дослідницької грамотності зафіксовано від 66,7% до 73,1% студентів; на рівні дослідницької освіченості - від 21,4% до 26,1% студентів; на рівні дослідницької ментальності - від 3,8% до 7,4% студентів експериментальних груп.

З'ясувати причини такого стану розвитку дослідницької культури дозволив проведений нами аналіз відповідей студентів на окремі питання запропонованих їм анкет.

Так, діагностування дослідницької свідомості (перший критерій) засвідчило, що 59% студентів мають низький рівень дослідницьких знань, оскільки ними отримано менше 10 балів з 30 можливих; 27% студентів отримали від 11 до 20 балів, і лише 14% студентів - 21-30 балів.

Крім того, 58% студентів не усвідомлюють цінність результатів дослідницької діяльності на рівні суспільства та професійної спільноти, а 32% студентів не вважають цінними для себе такі особистісні результати, як-то: розвиток інтелектуальних та вольових якостей, підвищення професійної та загальної ерудиції.

Загальне емоційне ставлення до процесу та результату дослідницької діяльності 37% студентів оцінили як негативне, а 23% студентів - як слабке негативне або нейтральне; 45% студентів відчувають слабке задоволення від процесу дослідницької діяльності тільки у випадку її успішності, 17% - від спілкування з іншими студентами, і тільки 5% студентів проявили задоволення від можливості перевірити свої особистісні якості у процесі проведення дослідження, а 3% - від отримання нових знань та вмінь.

Щодо відповідальності за процес дослідницької діяльності та якості її результату, то 57% студентів усвідомлюють її перед викладачем, у майбутньому - перед керівником; 63% студентів у випадку групової дослідницької діяльності вважають відповідальним за її успішність керівника групи, 29% студентів - співробітників.

За результатами діагностування мотивації дослідницької діяльності нами встановлено, що у 33% студентів цю діяльність викликають переважно утилітарно-практичні або егоїстичні мотиви; матеріальні фактори мотивують дослідницьку

діяльність 54% студентів; 19% студентів як мотиви вказують пізнавальні потреби і фактори, обумовлені специфікою дослідницької діяльності, і лише у 3,4% студентів цю діяльність викликають переважно соціально-значущі мотиви.

Діагностування дослідницької поведінки студентів (третій критерій) засвідчило, що її активність у 56% студентів залежить переважно від зовнішніх обставин дослідницької діяльності; 47% студентів не впевнені, що їх дослідницька діяльність буде успішною; 66% студентів вважають, що успішність виконання дослідницького завдання залежить від ступеня його складності; проте з 74% студентів, що бажають самостійно обирати тему дослідження, тільки 17% намагаються самостійно його виконувати.

Отже, низький рівень дослідницьких знань студентів, відсутність усвідомлення суспільної значущості результату дослідницької діяльності викликає низький рівень мотивації цієї діяльності, тобто практичну відсутність її соціально-або професійно-ціннісних мотивів.

Невпевненість у собі, нестача досвіду успішної дослідницької діяльності викликає у студентів негативні емоції, пов'язані з цією діяльністю, які, у свою чергу, визначають неусталеність і безініціативність їхньої дослідницької поведінки. Такий стан погіршується відсутністю усвідомлення студентами особистісної відповідальності за процес і результат дослідницької діяльності, що викликає небажання долати труднощі при виконанні дослідження. Низький рівень мотивації дослідницької діяльності студентів не дозволяє врівноважити негативний вплив на їхню дослідницьку поведінку вказаних нами факторів або змінити їх.

На основі аналізу результатів діагностування студентів, ми з'ясували, що чільна система дослідницької підготовки майбутніх менеджерів не забезпечує формування їхньої дослідницької культури. Про неефективність дослідницької підготовки свідчить низький рівень розвитку дослідницької культури студентів, зафіксований діагностуванням за усіма трьома обраними нами критеріями оцінювання.

Причини такого становища ми вбачаємо у відсутності систематичності і цілеспрямованості в організації дослідницької діяльності студентів. Дослідницька підготовка не реалізується комплексно, її форми слабо пов'язані між собою і не завжди мають професійну спрямованість. Крім того, її метою зазвичай виступає надбання студентами вмінь проведення дослідження. При цьому цілеспрямованому розвитку дослідницьких особистісних якостей уваги майже не приділяється.

На нашу думку, цілісність і цілеспрямованість дослідницької підготовки студентів можна забезпечити застосуванням індивідуальної навчальної дослідницької програми, що є своєрідним індивідуальним планом розвитку студента як дослідника. Її створення повинно розпочинатися з діагностування рівня розвитку дослідницької культури студента, за результатами якого можна сформувати його індивідуальний особистісний профіль і план подальшого розвитку. Повторне тестування студента і оцінка навчальних та особистісних результатів його дослідницької підготовки через певний період часу дозволить провести корекцію цього плану, встановити нові цілі підготовки, визначити наступний рівень його особистісного розвитку як суб'єкта дослідницької

діяльності.

Отже, індивідуальна навчальна дослідницька програма дозволить поступово формувати дослідницькі особистісні якості студентів, оцінювати

ефективність їхньої дослідницької підготовки і надавати їй максимально індивідуальний характер, що, на нашу думку, сприятиме розвитку дослідницької культури студентів.

Подано до редакції 26.01.07

РЕЗЮМЕ

Статья освещает результаты диагностики сформированности исследовательской культуры будущих менеджеров.

SUMMARY

The article elucidates some results of diagnosing the level of development of future manager's investigation culture.
